

АБСТРАКТНІ КОМПОЗИЦІЇ ОЛЕГА МІНЬКА (перша половина 60-х років ХХ ст.)

УДК 75.03 (477.83) «19»

Дмитро ПШЕНИЧНИЙ,

аспірант і викладач

Львівської національної академії мистецтв

м. Львів, Україна

Анотація. Публікація присвячена розгляду абстрактних композицій Олега Мінька, які у творчості митця мають велике значення. Художник одним з перших у Львові почав робити експерименти в формальному плані. Абстрактні композиції створені в контексті проєвропейського, ба навіть, світового поступу і розвитку мистецтва та в якості спротиву митця-шістдесятника, у часи хрущовської відлиги, ідеології соціалістичного реалізму, яка добровільно-примусово панувала в художній культурі. Формотворчість О. Мінька є яскравим прикладом нефігуративного живопису України та нонконформізму художника. Це потребує мистецтвознавчого аналізу, зокрема, в контексті поступу львівської мистецької школи.

Ключові слова: абстракція, «підпільна школа К. Звіринського», чорний колір, фактура.

Потребность достижения динамики живописной пластики указывает на желание выхода живописных масс из вещи к самоцели краски, к господству чисто самоцельных живописных форм над содержанием и вещами.

К. Малевич

Постановка проблеми. Увага приділяється аналізу серії абстрактних композицій О. Мінька, яка була створена в 1960-1966 рр. і репрезентує перший період у різноплановій творчості митця. Робиться спроба розглянути роботи художника в контексті нонконформізму львівського малярства означеного часу, адже активні пошуки в мистецтві форми також проводили Р. Сельський, К. Звіринський, З. Флінта, П. Маркович та ін. Окреслена проблематика не знайшла достатньої уваги в спеціалізованій мистецтвознавчій літературі, хоча в поодиноких публікаціях чи книгах дослідники звертаються до її розгляду, зокрема живописних абстракцій О. Мінька.

Зв'язок роботи з важливими науковими або практичними задачами. Стаття написана за темою та матеріалами дисертації, відповідно до індивідуального плану.

Аналіз останніх досліджень і публікацій, у яких започатковано розв'язання проблеми, слід розпочати з праці «Олег Мінько. Каталог творів і бібліографія» Л. Шпирало-Запоточної [1], що містить інформацію про життя і творчість митця. У каталозі подано перелік виставок, у яких брав участь О. Мінько, названо персональні імпрези, мистецькі твори, публікації художника і, що важливо для дослідників, вміщено список виставкових каталогів, перелік літератури про митця та його творчість упродовж 1959-1998 років.

Окремі відгуки (друковані чи усні), в яких розглядають абстрактне малярство митця висловили вчені В. Овсійчук, Л. Волошин, О. Петрова, О. Голубець, Н. Космолінська, Р. Яців, О. Пеленська, О. Титаренко, М. Ваврух, а також художники К. Звіринський, І. Марчук, Л. Медвідь, скульптор Р. Петрук, поет І. Калинець [2, 3]. Певною мірою, осмислює нефігуративні роботи О. Мінька журналістка С. Єременко в фундаментальному есе про життя і творчість митця – «Живопис як молитва» [4].

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми, котрим присвячується стаття. Зважаючи на актуальність творчості народного художника України О. Мінька – вихованця і продовжувача кращих традицій львівської мистецької школи, авангардиста-шістдесятника, професора Львівської національної академії мистецтв, активного учасника сучасного мистецького життя, варто ґрунтовніше розглянути окреслену проблематику для кращого розуміння фундаментальних основ поетики художника. У джерелах історіографії за темою дослідження містяться лише поодинокі згадки про абстракції художника, немає їхнього повноцінного мистецтвознавчого аналізу, мало звернена увага на фактуру і колорит композицій, особливе домінування чорного; абстрактні твори художника нечасто виставляють та репродукують. Вважаємо за доцільне провести аналогії з творчістю інших львівських художників, які працювали з абстракцією (К. Звіринський, З. Флінта, П. Маркович та ін.).

Вагоме значення для об'єктивних висновків має інтерв'ювання та відвідування виставок митця, адже сприяє розв'язанню поставленого завдання.

Мета статті – це дослідження творчості О. Мінька в контексті розвитку львівської мистецької школи 60-х рр. ХХ століття на прикладі вивчення та аналізу абстракцій художника.

Виклад основного матеріалу. Олег Мінько (1938 р. н.) відомий представник мистецького життя Львова від 60-х років

XX століття, учень і послідовник Р. Сельського, К. Звіринського, І. Скобала, Д. Довбошинського.

Малярство О. Мінька відображає досвід класичного та авангардно-модерністичного мистецтва, українського професійного і народного образотворення, і знаходить втілення в абстрактних, реалістично-романтичних, експресіоністичних чи постмодерних живописно-композиційних інтерпретаціях із характерною авторсько-індивідуальною манерою виконання, яка в митця є внутрішнім і духовним самовиразом метаморфоз часу-буття.

Майже весь ранній, а по суті – перший період творчості художника присвячений пошукам абстракції. Відомо тридцять абстрактних творів під загальною назвою «Композиції» (1960-1966). Більшість із них створена в період навчання художника у Львівському державному інституті декоративно-прикладного мистецтва (1959-1965). Зараз значна частина абстракцій зберігається в фондах Львівської національної галереї мистецтв, Національного художнього музею у Львові та в приватних колекціях, що є свідченням їх мистецького значення і поцінування. Цими роботами О. Мінько виступив як представник львівського поставангарду.

Малярське захоплення абстракцією О. Мінько здобув у сфері впливу і спрямувань педагога-інтелектуала, художника-абстракціоніста К. Звіринського, який, крім офіційної школи в Львівському державному інституті декоративно-прикладного мистецтва, провадив ще й підпільну домашню школу, яку згодом назвуть «підпільною академією К. Звіринського». «Рельєфи» і «Аплікації» вчителя були певним прикладом нового мислення для молоді генерації художників на фоні радянської «соцреалістичної» пропаганди в мистецтві, хоча К. Звіринський не дуже охоче показував свої роботи, щоб не нав'язувати свою думку і художнє мислення, а, навпаки, стимулював до пошуків власного творчого «Я». Олег Мінько з товаришами по нелегальній школі (П. Маркович, А. Бокотей, З. Флінта, Б. Галицький, Б. Сорока, Б. Сойка, Р. Петрук, Л. Крип'якевич-Цегельська та ін.) вивчав різноманітні західноєвропейські напрямки і течії в мистецтві першої половини XX ст., проводив квартирні виставки та їх обговорення. З позиції педагога К. Звіринського нам відомо: «Я сам складав програми занять з історії України, християнської доктрини, світової культури, літератури і музики... Хотів допомогти своїм студентам в пошуку справді потрібних знань...» [5; 31]. Сформована К. Звіринським у жор-

стокому театрі тоталітарного абсурду молода група митців-шістдесятників мала світогляд щодо розвитку художньої культури, відмінний від панівної ідеології соціалістичного реалізму в мистецтві. Згодом для О. Мінька та інших митців це позначилося утисками, перевихованнями і психічними атаками з боку КДБ, зокрема через формалізм у творчості.

Карло Звіринський вважав своїх учнів найкращими своїми творами. Про О. Мінька він говорив: «...пам'ятаю, що Олег від самого початку включився в процес творення дуже сильно. Він перейнявся пошуками нових ідей і форм і почав дуже активно працювати. Я дивися на то, що він робив, та на те, що робили інші мої учні і це додавало мені якоїсь сили» [6; 6]. Очевидно, що мова іде про ранній період формотворчих робіт митця.

Першою абстрактною роботою О. Мінька є «Гра в карти» (1961). Виконана картина в дусі ремінісценцій кубо-футуризму і має певні паралелі зі стилістикою геніального Пікассо, творчість якого сутнісно збагнув художник. Олег Мінько представляє групу з трьох персонажів, які грають у карти. Традиційний сюжет в історії живопису (Караваджо, Жорж де Латур, Шарден, П. Сезанн, Балтус та ін.), але цього разу він отримує нове трактування за допомогою абстрактних форм. Саме в них прихований зміст картини. Це означає, що фігури проявляються в процесі прочитання абстрактного тексту, розшифруванні умовних знаків. Знаки ігрових карт (бубна, черва, треф, піка) – головні акценти твору і поширений мотив у подальшій творчості художника. У картині є деталі, які пізнаються легко, а є такі, що мають двозначність та приносять певний дисонанс у сприйнятті твору. Крім азартної гри, дію в картині можна інтерпретувати і як віщування долі на картах. Обмежена, холоднувата зелено-синя гама, застиглість абстрактних сидячих фігур і власне знаки карт творять атмосферу таємничості. Загалом манера картини створює візуальний образ, що легко запам'ятовується і характеризує початок ранньої творчості митця в контексті абстрактних пошуків. Згодом О. Мінько відійде від стилістики, яка є у композиції «Гра в карти». У 2003 році він створить нову «гру в карти», але в дусі неоекспресіонізму – наголосом твору знову стануть знаки карт, особливо – треф.

У подальшому О. Мінька цікавить не інтелектуальна абстракція, а формотворчий експеримент, який «диктує» фарбовий матеріал (темпера). Художній процес для митця був не стільки теоретичним, скільки фізичним і чуттєвим. Художник

поставив собі за мету спонтанно виражати внутрішній світ підсвідомості в якості хаотично- абстрактних форм на противагу світу холодної логіки та закону математичних розрахунків, який притаманний геометричній абстракції. З моменту появи абстракціонізму намітилися дві течії: геометрична (К. Малевич, П. Мондріан, Р. Делоне) і лірико-емоційна (П. Кандінський). У формотворчих пошуках О. Мінька проявляються аналогії абстрактного експресіонізму, ліричної абстракції, ташизму, помітний принцип вільного нанесення фарби на основу, який відбувався під впливом психічних і емоційних станів, почуттів. Для досягнення вібрації – мерехтіння площини, живописності, художник покривав поверхню полотна енергійними мазками – «Композиція», «Біла печера» (обидва – 1964), «Замок» (1965). Нерідко застосовував прийоми втирання фарби і її видавлювання з тюрника для створення рельєфної структури: «Чорні прямокутники», «Композиція з прямокутників», «Місячне сяйво» – (усі – 1964). Використовував і певні кліше для штампування абстрактних форм («Композиція» (1963).

Форма, колір, ритм, фактура стають вихідними і цілком самостійними засобами виразності. Олег Мінько говорить: «Важлива нова пластика, колір, конструкція, незбагненна енергетика, яку словом не виразиш, лише малярством» [7; 13].

Майже вся серія пластично-абстрактних конфігурацій художника виконана з використанням чорного кольору, який домінує: «Композиція I», «Композиція II», «Дерево», «Смуток» (всі – 1964), «Кераміка» (1965) «Архітектура», «Літак» (обидві – 1966). Відомо, що в 1950-х р. малярська школа Нью-Йорка поклала початок традиції чорних картин. Марк Ротко, Джексон Поллок, Ед Рейнхард, Франк Стелла і навіть Роберт Раушенберг створювали цикли, іноді – досить великі, так званих чорних картин [8]. Для О. Мінька чорний – це передусім поважний і шляхетний колір для створення серйозних творів – чітких і лапідарних. Де в чому чорний і його сірі відтінки в живописних абстракціях художника відтворюють філософське поняття екзистенціалізму – «Ніщо». Абстрактні картини О. Мінька з активною чорною гамою є символами тяжкості і меланхолії водночас. Чорний буде і в подальшій творчості митця, зокрема у творах неоекспресіоністичного характеру, в якості лінії – контуру (нервової і напруженої), що посилюватиме афективний пафос творів. У львівському малярському середовищі з темною гамою в абстракції активно працював К. Звіринський, відомі серії «Епітафії», «Ніч» (1960-ті).

Використовував різні якості чорного П. Маркович, чергуючи градації блискучого (чорна смола) і матового чорного (олія) – «Дерево Анчар», «Чорні квіти» (1968). Абстрактні пошуки Р. Сельського і З. Флінти переважно залишалися хроматичними, особливо Р. Сельського, якого вважають ключовою фігурою в львівській школі колоризму («Дзембронська абстракція» (1960-ті), «Композиція з голубим корінням» (1966), «Композиція. Ліс» (1968) та ін.).

Олег Мінько як абстракціоніст, пройде шлях від складних композиційних пошуків і схем до простих і лаконічних – мінімальних. З'являться роботи-знаки: «Чорна маска» (1964), «Ключ», «Замкова шпарина», «Портрет з маскою» (всі – 1965). Виникне нова серія «Життя масок», в якій відбудеться повернення до фігуративних пошуків.

Перспективи. Стаття стане доповненням у вивченні творчості О. Мінька та мистецького середовища Львова другої половини ХХ ст., зокрема в контексті абстрактних пошуків 1960-х років.

Висновки

1. На формування і становлення художника О. Мінька як абстракціоніста вплинула «підпільна школа К. Звіринського», яка об'єднувала митців різних поколінь та стильових напрямків.

2. Абстрактні композиції художника є лірично-емоційними і відображають суб'єктивні формотворчі та колористичні пошуки. Домінантним стає застосування чорного кольору, фактурних можливостей матеріалу (темпера). Останні роботи в абстрактному періоді творчості О. Мінька позначені лапідарністю та мінімалізмом.

3. Крім О. Мінька, в означений період абстракцією займалися Р. Сельський, К. Звіринський, З. Флінта, П. Маркович.

4. Мистецькі пошуки митця в ранній період творчості над абстракцією знайшли свій певний відбиток і у подальшій творчості, зокрема в неоекспресіоністичних роботах кінця ХХ – початку ХХІ ст.

ЛІТЕРАТУРА

1. *Олег Мінько: каталог творів і бібліографія* / [уклад. та авт. вступ. ст. Л. Р. Шпирало – Запоточна; ред. О. І. Котлобулатова]. – Львів: «Афіша», 1998. – 48 с. – (Наукова бібліотека Львівської академії мистецтв).
2. Відеозапис відкриття персональної ретроспективної виставки живопису Олега Мінька у Львівській національній галереї мистецтв, 11 вересня 2009 р.; Відеозапис «круглого столу»:

«Творчість Олега Мінька в контексті нонконформізму та проблем сучасного мистецтва» у Національному художньому музеї України (Київ), 16 жовтня 2008 р.; Відеозапис обговорення ретроспективної виставки малярства Олега Мінька та мистецького середовища Львова у Львівській національній галереї мистецтв, 7 жовтня 2009 р.; Відеозапис телепередачі «Хист» Василя Глинчака про творчість Олега Мінька, Львівське телебачення, 2009 р.; Конспект запису інтерв'ю автора з художником О. Міньком.

3. *Титаренко О.* Нефігуративний живопис (1950-90). Маленькі нотатки щодо української нефігуративності / Олексій Титаренко // Мистецтво України ХХ століття: каталог / [авт. ідеї Т. Лі, О. Клименко, В. Хаматов]. – К.: Асоціація артгалерей України, будівельна компанія «НІГМА», 1998. – С. 153-155.
4. *Олег Мінько.* Живопис як молитва: есей, альбом / [ідея видання і текст С. Єременко, літ. ред. Т. Решетняк]. – Київ – Львів: ТОВ «Сіті Прес Компані», 2010. – 296 с. – (Серія «Імена» – галерея «АВС – арт»).
5. *Карло Звіринський (1923-1997):* спогади, статті, малярство / [упоряд. Т. Печенюк, Х. Звіринська]. – Львів: «Малті-М», 2002. – 80 с.
6. Там само.
7. *Олег Мінько.* Живопис: альбом / [авт. – упоряд. Л. Шпирало – Запоточна]. – Львів: Агемо, 2008. – 64 с.
8. *Дитмар Элгер.* Абстрактное искусство / Дитмар Элгер; [ред. У. Гросеник; пер. с англ. С. В. Зоной]. – М.: TASCHEN / ART – РОДНИК, 2009. – 96 с.

OLEG MINKO ABSTRACT COMPOSITIONS (the first half of the 60-th of the XX century)

Dmytro PSHENYCHNYJ,

*Ph. D. student, lecturer of Lviv National Academy of Arts,
Lviv, Ukraine*

Annotation. *The publication is devoted to consideration of abstract compositions Oleg Minko, in which the artist is very important. Painter, one of the first in Ukraine began to make experiments in formal terms. Abstract compositions created in the context of pro-European, even, the world's progress and development of art and the artist as a resistance-sixties, during the Khrushchev thaw, the ideology of socialist realism, which is voluntary-dominated force in art culture. Abstraction O. Minko is a prime example of non-figurative painting and Ukraine nonconformism artist. This requires the analysis of art criticism, particularly in the context of progress Lviv Art School.*

Key words: *Abstraction, «an underground school Zvirynsky K.», black, texture.*